

Mostra retrospectiva de Teresa Jassà

L'escola-taller de ceràmica de Muel acull noranta-quatre peces de la ceramista calacelitana.

Delicte ecològic a l'Aiguabarreig

Els forestals i la guàrdia civil de Mequinensa investiguen la mort d'un serpat de corbs marins i ànecs.

Rocafort abandonat

Pobles de la Baixa Llitera, com Rocafort, Palagrinyó i altres, estan a punt de ser derruïts per la desídia ciutadana.

TEMPS DE LLITERA

Revista de les Comarques Catalanoparlants d'Aragó

300 PTA • 1,80 €

Any 2 • núm. 4 • La Franja, febrer de 2001

EDITEN:

Associació Cultural del Matarranya
C/ Pla, 4, 44610 Calaceit, Tel. 978 85 11 52
A/e: associacio@matarranya.com
Consells Locals de la Franja
Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA
Apartat de Correus 116, Fraga (Baix Cinca)

DIRECTOR:

Màrio Sasot

COORDINADORS:

Josep Galán, Enric Marqués
i Hipòlit Solé

COL-LABORADORS:

D. Badia, S. Barber, A. Bengochea,
M. Blanc, J. Boix, D. Borbón, V.
Borbón, T. Bosque, A. Capdevila,
J.A. Carrégal, J. Casas, C. Castañ,
A. Castellnou, G. Chacón, J.A.
Chauvell, A. Enjuanes, J.L. Escuer,
M. Espitia, J. Espluga, P. Fontoba, R.
Ferrer, G. Francino, J. Galán, Q.
Gibert, M. Gimeno, À. Huguet, V.
Ibarz, V. Labara, O. Labat, P. Labat,
J. Laforga, C. Lapresta, A. Larrégoia,
J.M. Latorre, J.A. Llerda, E.
Marqués, C. Martí, M. Martínez,
Mauri, C. Massagué, M. Mateo, D.
Maza, C. Mesalles, I. Micolau, J.
Micolau, G. Miret J. Monclús, H.
Moret, A. Orús, J. Pallarol, A.
Quintana, Ll. Rajadell, F. Ricart, M.
Riu, M.C. Roca, E. Sabaté, A. Sáez,
J. Salleras, M. Sampietro, J. San mar-
tín, C. Sancho, J.L. Seira, J. Seuma,
R. Sistac, R. Solana, C. Terés, R.
Ventura, P. Vidal, D. Vidallet, I.
Zapater.

CORREU ELECTRÒNIC:

tempsdefranja@wanadoo.es

SUBSCRIPCIONS I PUBLICITAT:

974 47 19 93 / 93 805 02 70

MAQUETACIÓ I IMPRESSIÓ:

Gràfiques del Matarranya, SL
grafiques@matarranya.com

DIPÒSIT LEGAL:

TE-88/2000

EN VENDA A:

Albelda
Estanc Conchita
Benavarrí
Comercial Josefina Santamaria
Calaceit
Papereria Abàs
El Campell
Llibreria Anna
El Torricó
Llibreria Pilarín
Fraga
Llibreria Badia, Estanc Bollic,
Llibreria Cabrera
Lleida
Llibreria de la Generalitat
Mequinensa
Papereria González
Saidí
Llibreria Panadés
Saragossa
Kiosko Hermanos Vidal
Tamarit
Estanc Patrino
Vall-de-roures
Llibreria Serret

La Llitera, una comarca a mida de qui?

La Llei 10/1993 de Comarcalització d'Aragó i la Llei 8/1996 de Delimitació Comarcal d'Aragó, que establia, en un determinat context de composició política de les Corts aragoneses, la divisió administrativa en 33 àrees, esdevenen dues fites pel que fa a la Política d'Ordenació Territorial d'una comunitat que no tenia pas massa tradició en el concepte de comarca com a unitat de referència diferenciada i aglutinadora d'una col·lectivitat humana intermunicipal i cohesionada.

Cal ben dir que, des de la Llitera, el simple fet de parlar de comarca era un triomf i una esperança clara de reconeixement de la nostra especificitat comarcal. Ara però, la barreja del dibuix administratiu que engloba Binèfar i alguna altra població castellanitzada, més comuna al que podria haver estat la Ribera del Cinca, ha desdibuixat el perfil humà d'un col·lectiu amb trets sociolingüístics definidors, basats en la llengua catalana, i una cultural social i econòmica fruit d'una història pròpia, tot simplificant, i banalitzant, l'anàlisi en la dubtosa moralitat de la lluita capitalina Tamarit/Binèfar.

Una rivalitat artificial, indigna d'existir ja només per un sentit de la justícia històrica cap a Tamarit, vila on es reuniren en tres ocasions les Corts d'Aragó i Catalunya, capital del Partit Judicial creat el 1838, i que no ha perdut les característiques de llengua i cultura essència dels seus pobles.

Aquesta entitat territorial, ja esmentada el 1085 en la carta de repoblament de Montsò, quan es diu que «limita a llevant amb la Llitera...», tenia un sentit molt més ampli que l'actual, abastava terres avui d'Aragó i també de Catalunya, i no mereix l'hibridisme simplista (i castellanitzador) actual.

Cal recordar el perjudici que han patit les terres de parla catalana de la Ribagorça, l'Ebre i el Matarranya, quan s'ha atorgat la capitalitat, exògena i asimètrica, a les viles de parla castellana de Graus o Casp i, òbviament s'ha negat el progrés de les viles històriques de Benavarrí o Mequinensa.

Tant de bo un mínim sentit de dignitat permeti seguir vertebrant les característiques del territori de la Llitera, i dels seus habitants al voltant de Tamarit i de l'entesa nacional per no fer de la mistificació, una vegada més, un instrument de colonització, de desnaturalització de la nostra comunitat que ens reconeix, això sí, comarcal.

Enfonsat un embassament al Torricó

Entre les cinc i les sis del matí de diumenge vint-i-u de gener, una de les parts del talús sud del segon embassament de la Comunitat de Regants de Sant Joan del Torricó (la Llitera) es va enfonsar per una enorme esclatxa que va vessar terra avall uns 3.200 metres cúbics d'aigua, la meitat de la seva capacitat.

La tragèdia no va prendre més que dimensions materials en no causar víctimes personals, tal vegada fruit de l'hora del succés i de l'absència de trànsit en la carretera local situada a pocs metres de l'insospitat brollador.

Aquesta trista cançó de matinada, a banda del perjudici a molts afectats i usuaris d'aquesta instal·lació dipositària i reguladora per al rec d'unes 700 hectàrees, posa de manifest que, més enllà de la solfa de les grans declaracions i de les obres d'enginyeria de joguina, ens trobem davant d'un episodi més de la mil·lenària història de la lluita contra l'aigua que Aragó, la segona comunitat més regada d'Espanya després del País Valencià, lliura des dels temps dels romans i els musulmans.

Ara, a inicis del segle XXI, la iniciativa mancomunada d'una part del poble per garantir a la plana baixa l'acumulació de l'aigua necessària, en no tenir regulades en la capçalera les necessitats per l'absència de grans obres hidràuliques responsabilitat dels poders públics, simbolitza, atenció, no la demagògica absència del regatge, sinó l'encara més greu incapacitat de donar resposta a la segona revolució del rec, més enllà de la que aportà el 1906 l'arribada del Canal de Tamarit, després anomenat Canal d'Aragó i Catalunya.

Aquest embassament permetia l'automatització del rec a tothora, la racionalització d'un consum molt menor que regant a tesa, la qualitat i disponibilitat inherent a una ramaderia potent i diversificada, i la possibilitat de dues collites l'any que sostenien els petits pagesos en una economia agrària tecnificada i competitiva.

Un efecte que trigarem a retrobar quan només depenem de nosaltres mateixos per a mantenir-lo i costejar-lo. Quan les autoritats estatals ignoren la importància de fer l'ordit ben tramut en la distribució de l'aigua disponible i es dediquen als mastodòntics projectes de transvasament semblant la ignorància de la resposta deguda a les necessitats primeres.

sumari

2

Editorial

3

Salutació del director

3

Cartes dels lectors

4

El Matarranya

7

El Baix Cinca

10

Entrevista

Salvador Plana Marsal,
alcalde del Torricó

12

La Llitera i la Ribagorça

15

Tema del mes:
La Llitera segueix
sense capital

16

Aragó

17

Gent de Franja

18

Països Catalans

19

Opinió
El cas dels pàgesos enverinats

salutació del director

La lluita per aconseguir la capitalitat de la Llitera entre Tamarit i Binèfar sembla no tenir fi. Una solució per la via del consens entre els pobles que formen la comarca no es veu ni a curt ni a mig termini. Nosaltres, com a defensors d'una cultura i una llengua minoritzada i menyspreada a l'Aragó, no podem ser neutrals ni imparcials: Tamarit representa uns trets culturals, lingüístics i històrics que mai estaran representats amb l'altra capçalera en litigi. A més, Tamarit representa a un sector primari (agricultor i ramader) majoritari a la comarca que si Aragó el vol salvar, ho ha de fer amb fets, i no sols amb paraules. Els nous nuclis urbans emergents, com Binèfar, tenen el futur garantit per la seua pròpia dinàmica econòmica.

Des d'ací també volem saludar, amb tota emoció, l'apertura de l'exposició, a Muel, de la ceràmica de Teresa Jassà. Ja era hora que des de vora la capital d'Aragó es fiqués l'obra i l'art de la calaceitana al lloc on es mereix. Llàstima que aquest reconeixement arribe una mica tard i no el pugua rebre personalment la pròpia autora.

Màrio Sasot Escuer

cartes dels lectors

Sobre l'Arxiu de
la Corona d'Aragó

Benvolguts amics,

Com a llicenciat en Història Medieval m'ha semblat molt interessant la proposta que fa Joaquim Salleras sobre l'Arxiu de la Corona d'Aragó i, per tant, m'hi adhereixo plenament. A hores d'ara estic treballant en la tesi «Ribagorça a l'alta edat mitjana» (806-1150) i, per tant, m'interessaria poder tenir accés al Catàleg que J. Salleras ha fet. Això serà possible?

Jordi C. Boix
Vielha (Val d'Aran)En defensa
de les ludoteques

Com a monitor de lleure que sóc, he llegit amb interès l'article de Diana i Violeta Borbón. Penso que és vital per a la formació dels nens l'experiència que una Ludoteca pot proporcionar. Fer-la funcionar, no obstant això, costa, per això voldria recomanar-vos que partiu de l'experiència d'altres agrupacions on faci temps que aquest servei funciona: planificar amb temps, valorar els objectius i els continguts, racionalitzar el nombre de nens i de monitors necessiten un procés i, per tant, quan més assessorament es tingui, més fluïdesa i plaer produirà dur a terme aquesta tasca tan educativa i omplidora.

Víctor Gómez
Cornellà de Llobregat (Baix Llobregat)

Endavant!

Companys i companyes de *Temps de Franja*, Sense esperar-m'ho, ha caigut a les meves mans el núm. 2 de la vostra revista.

El naixement de qualsevol publicació que tingui l'objectiu de difondre singularitats, preocupacions i fites d'un col·lectiu social s'ha de celebrar.

Heu engegat una bona tasca de difusió i –per què no?– de provocació a la reflexió i pronúncia sobre aspectes que defineixen la vostra identitat, la vostra terra (la cooficialitat de les llengües, la regulació del Matarranya o el mateix Pla Hidrològic Nacional). Són aspectes sobre els que en un moment o altre tots n'haurem de prendre partit.

I un últim comentari: el reconeixement de la llengua catalana com a tret cultural i lingüístic per sobre de connotacions polítiques suposa una lluita i treball constant de demostració de tot allò que representa.

I vosaltres hi contribuïu plenament. Així que... Endavant!

Montse Mas
Igualdada (Anoia)

Frangencs o franjolins?

Director,

Doctors té l'Església però, si entre tots hem de «fer Franja», potser podríem començar per trobar un nom per als seus habitants: franjolins, tal volta? Trobo que és més encertada que frangencs, mot emprat per G. Chacón en el seu article.

Salutacions.

J. Pena
Saidí (Baix Cinca)

La ceràmica de Teresa Jassà s'exposa a Muel

■ Màrio Sasot

La millor obra de l'enyorada ceramista i poetessa calaceitana Teresa Jassà es pot veure, des del passat 26 de gener fins al proper 21 de març, a l'Escola Taller de Muel (Saragossa) en una mostra que porta el títol de *El món de Teresa Jassà (1928-1999)*.

A través de 94 obres, 35 d'elles pertanyents a la col·lecció que Teresa va dedicar a Goya, es pot apreciar la trajectòria evolutiva del seu art, des d'una expressió més figurativa en els seus inicis, passant per un vessant més biològic i costumista, fins a l'abstracció que marcà els seus últims treballs.

El comissari de l'exposició, Fidel Ferrando, explicà que «Jassà va crear una ceràmica

viva, que sorprèn per la seua contemporaneïtat».

El nebot de l'artista, Jesús Barrachina digué que «durant la seua vida a Calaceit, on va voler viure, treballar i morir per amor a la seua terra, la meua tia va ser ben tractada i considerada, però sempre fins a cert punt perquè els artistes, quasi sempre reben el seu just reconeixement quan ja no existeixen».

Bona part de les peces exposades pertanyen al fons que Teresa legà al poble de Calaceit. L'Ajuntament d'aquest poble ha iniciat ja les obres de l'edifici que serà el futur Museu de l'oli i l'oliva. En l'última planta d'aquest edifici està previst instal·lar una exposició permanent de l'obra de Teresa

Jassà (ceràmiques i poemes).

De moment l'Ajuntament ha aconseguit una subvenció de 7 milions de la DGA per a realitzar aquest projecte, però sol la primera fase té un pressupost de 22 milions. De totes maneres l'alcalde de Calaceit, Juan Miguel Casasús, pensa que es podran aconseguir els diners que falten d'altres institucions.

Com va comentar, encertadament, el vicepresident de la Diputació de Saragossa, José Antonio Acero, «és la primera volta que aquesta sala acull l'obra d'una artista aragonesa, després de rebre la d'autors de renom mundial com Picasso, Matisse, etc».

Ceràmica de la sèrie d'Homenatge a Goya

L'IES Desideri Lombarte Arrufat de Vall-de-roures

■ José A. Carrévalo

Les passades festes de Nadal hem sabut que l'Institut de Vall-de-roures (IES Francisco Grande Covián) gestiona els tràmits per a canviar de nom. Davant d'eixa situació, amb la seguretat que ens trobem davant d'una situació única per a fer un reconeixement molt especial i significatiu de l'enorme mèrit de la labor realitzada per Desideri Lombarte, a mitjans de gener, a la columna «Viles i Gents» de *La Comarca*, fèiem una breu ressenya de la personalitat i de l'obra de l'escriptor alhora que proposàvem a la Comunitat Educativa que adoptara la decisió de posar-li el seu nom al Centre i demanàvem a l'Associació Cultural del Matarranya,

a l'Associació Cultural Tastavins i a l'Ajuntament del poble de Pena-roja que prengueren la iniciativa en memòria de literat del mas del Molinar. Immediatament, l'Associació Cultural del Matarranya ha recollit el testimoni i ha adreçat al Consell Escolar una proposició destacant la polifacètica i suggestiva personalitat de Desideri Lombarte, el seu compromís ètic amb la terra que el va veure nàixer i l'apassionat treball que va dur a terme en defensa de tot allò que tant estimava i que el va portar a produir en pocs anys una densa i diversificada obra, que ha fet d'ell el més prolífic dels escriptors aragonesos en llengua catalana que s'han

donat a conèixer en els últims vint-i-cinc anys.

«Per tot el que queda exposat —deia la proposta—, amb la convicció que [...] l'Institut [...] de Vall-de-roures [...] és digne de poder comptar amb una denominació inspirada en el nom d'una personalitat destacada del món de la cultura d'esta terra, l'Associació Cultural del Matarranya, recollint el sentir de moltíssimes persones i de diferents entitats de la nostra comarca i, en general de l'Aragó catalanòfon, i atesos els indubtables mèrits que concorren en la persona i en l'obra de Desideri Lombarte, proposa [...] a la Comunitat Educativa [...] que prenga la

decisió d'assignar-li al Centre el nom del literat pena-rogí en agraïment per la seua labor en pro de la llengua i la cultura pròpies i en satisfacció del deure de gratitud per la magna herència que ens ha deixat».

L'Associació ha tramés també escrits als Ajuntaments i a la Mancomunitat del Matarranya demanant el seu recolzament a la petició amb l'aprovació d'una moció pels respectius plenaris. I de la mateixa manera ho ha comunicat a OMEZYMA, al Centro de Estudios Bajo Aragoneses, a l'Institut de Estudios Turolenses, a la revista *Rolde* i a les Associacions Culturals de la comarca per tal que puguen fer seua la sol·licitud.

Del Plata al Bergantes

Si tot va com han imaginat els seus promotors, l'operació de repoblar una mica Aiguaviva fent vindre a treballadors de la República Argentina, potser hi donarà resultat. Però els nous pobladors s'hauran de quedar de veres al poble i tindre molts fills per família i a més hauran d'atraure a la vila a nous pobladors cridant a parents i amics perquè s'instal·len com ells a les voreres del Bergantes i el Guadalop.

I com sempre que arriben forasters és una bona nova, podríem plantejar el tema amb una miqueta més d'alegria suposant que no vénen tots d'un mateix país ni s'aboquen tots al mateix poble: a la Ginebrosa, per exemple, hi podrien ser romanesos de Romania, que entenen de vinyes, ovelles i de treballar a l'horta; parlen una llengua tan llatina com el català i el castellà i a més l'escriuen sense barreges ni xapurreries. A la Torre anirien bé els polacs forts en la ingenieria de les granges de perdiganes i el cartó plegat. A la Codonyera n'hi hauria prou amb uns quants de Venezuela, que ja es coneixen el camí, sempre que estiguessen disposats a tocar el fem de les granges o a fer de manobres, que poc més se'ls pot oferir. I per Bellmunt, Fómols, Mont-roig i Torredarques, del país que els vingueren més a mà, sempre i que conegueren un mínim el tema dels pinars, els rovellons, la trufa, la cosa ja dita dels porcs, el turisme o per fer de masovers ecologistes.

El futur del Baix Aragó està lligat a la presència, més prompte que tard, de gent jove d'uns altres països que vullguen quedar-se a viure aquí. De l'origen d'aquests immigrants tampoc caldria fer massa cas, l'únic credencial que se'ls hauria de demanar és que siguin bona gent i que tinguin moltes ganes de treballar i prosperar entre nosaltres.

Tomàs Bosque

Naix el Consell Regulador de l'Oli del Baix Aragó

■ Màrio Sasot

L'oli d'oliva del Baix Aragó, l'origen del qual es perd en la Història Antiga, s'ha guanyat a pols una merescuda fama d'alta qualitat i ara vol consolidar-la unint els esforços de tots els llauradors de la comarca sota un segell que garanteix al consumidor una qualitat contrastada: el Consell Regulador de la Denominació d'Origen «Oli del Baix Aragó».

L'any passat, l'Associació per a la Defensa i Promoció de l'Oli d'Oliva del Baix Aragó (ADABA) sol·licità el reconeixement d'aquesta Denominació d'Origen, el qual es va aconseguir el 23 de juny de 1999 (publicat al BOA número 79 d'aquesta mateixa data).

En síntesi, el Consell Regulador té com a principals funcions controlar la qualitat de tot el procés de producció: des dels mètodes de conreu fins als sistemes d'embotellat de l'oli; garantir la qualitat de l'oli, que sol admetrà el seu comerç sota el segell DO Oli Verge Extra, i controlar que l'oli es faça només amb la varietat d'oliva «empeltre».

Per a assolir aquest nivell de qualitat, s'analitzaran, al mateix laboratori de la DO i d'una manera continuada, mostres d'olives en cadascuna de les etapes de maduració i l'oli verge extra de tots els trulls, analitzant diferents aspectes com l'acidesa, els peròxids, el polifenol, etc.

En el transcurs de la presentació del Consell Regulador durant el passat mes de desembre de 2000 a Saragossa, Terol i Alcanyís, el seu president, Antoni Arrufat, va donar dades de l'actual campanya que, «si no és especialment bona quant a quantitat, sí que promet ésser excel·lent en qualitat».

En aquest primer any de

funcionament, el Consell Regulador de la Denominació d'Origen «Oli del Baix Aragó» acull 33 trulls i 3.000 pagesos de 77 municipis, on són la pràctica totalitat dels de la comarca del Matarranya i de la conca del Aguas Vivas.

Els camps de conreu que inclou aquesta DO sumen 15.000 hectàrees de les 37.000 que hi ha plantades d'oliveres en aquesta zona. «Fins a l'any 1985, l'oliva era un cultiu en recessió. Ara s'ha revelat com un producte rendible en ser

compatible amb altres com l'ametla, els fruiters o la ramaderia» –explica Arrufat.

Una de les fites d'aquest Consell Regulador, que té la seua seu a Alcanyís, «és disminuir el percentatge de producció que avui s'adreça a l'autoconsum, que arriba al 60% i guanyar en breu termini nous mercats» –explicà el conseller d'Agricultura de la DGA Gonzalo Arguillé, el qual va prometre el suport del Govern d'Aragó a aquest sector.

Característiques sensorials

Els trets més peculiars de l'oli d'oliva del Baix Aragó, que segons els tastadors especialitzats «és un plaer per als sentits», són les següents:

- Net: no té «vels» ni altres impureses. La seua transparència és garantia de l'absència de defectes en la seua elaboració.
- Daurat: el seu color presenta matisos que van del groc daurat al «or vell» característic de l'oliva empeltre. De vegades reflecteix colors verdosos molt suaus.
- Fragrant: cada gota d'oli posseïx una aroma original que recorda la pròpia fragància de l'olivera.
- Dolç: la seua textura és suau i fluïda. El seu sabor, afruitat al començament de la campanya, es torna més dolç i delicat a mesura que aquesta avança.

El Matarranya, un paisatge en ruïnes

■ Lluís Rajadell

Opinions

Al llibre de Roberto Bayod, sobre la *Història de Bellmunt*, s'exposa la tesi relativa a la nostra llengua, que ara la FACAO està propagant. En resum, ve a dir el següent:

a) No és un tema per a filòlegs sinó per a historiadors. Alcover, Moll, Coromines, Sanchis Guarner, van tots errats.

b) Quan diem que natres parlem català perquè la repoblació va ser feta majoritàriament per gent de la Ribagorça i Lleida no es prova res perquè tant uns com altres no eren catalans, segons ell.

c) Creu que és molt més raonable la tesi de Giménez Soler i Ubieto sobre els mossàrabs que ja vivien aquí abans de la Reconquesta i que parlaven, pel que es veu, si fa o no fa, igual que natres ara. Per tant, quan van arribar els cristians diu que es van trobar amb un munt de gent que els saludava en allò que l'autor diu «aragonès oriental».

d) Si esta llengua es pareix molt a la de Lleida i els veïns catalans és perquè la vam portar natres cap allà. Per tant, això que en diuen català occidental, hauria d'anomenar-se aragonès oriental. El cas de València és a part, però segons això, també ha de ser aragonès oriental. Crec que aquestes tesis animarien el col·loqui en un congrés d'historiadors, o lingüistes, o filòlegs i els faria riure a manta, sinó fos que, tot plegat, fa pena.

Miquel Blanc

Les inundacions ocorregudes a la conca del Matarranya el passat mes d'octubre han deixat, entre moltes altres seqüeles de destrucció, un paisatge en ruïnes. Les riuades i les barrumbades d'aigua que baixaven pels barrancs els dies 23 i 24 d'octubre van arrencar la terra dels bancals i els han omplit de rases. Els margens de pedra treballada en sec i fets a mà amb molts esforços s'han assolat impotents per contenir les llavassades d'aigua i fang.

L'entorn dels pobles del Matarranya, dominat per la successió de bancals d'oliveres, ametlers o vinya sostinguda per poderoses parets de pedra, està ple de ruïnes. Les roques disseminades omplen les terres de cultiu i es barregen entre les plantacions. Sols cal fer una volta per les carreteres matarranyenques per adonar-se de la magnitud de la destrossa.

La carretera d'accés a la Portellada, per exemple, que discorria al peu d'un marge que sosté finques d'oliveres, recorre ara una trista successió de portells. Un alcalde de la comarca va comentar després de la retirada de les aigües que la impressió que dona el paisatge és «d'absolut abandonament».

Els estudis que acaba de presentar la Mancomunitat de Municipis del Matarranya per al desenvolupament socioeconòmic i turístic de la comarca coincideixen que el panorama propi de la zona, caracteritzat per l'alternància de pinars, muntanyes i terres cultivades, és un dels principals atractius per al turisme, un sector que es vol potenciar com a activitat complementària de l'economia tradicional,

La carretera d'accés a la Portellada vorejada per una successió de portells causats per les inundacions d'octubre

basada en l'agricultura i la ramaderia.

El director del programa per al desenvolupament socioeconòmic del Matarranya, Francisco Medina, va advertir en la presentació del seu treball que les riuades d'octubre han deixat molt malmès el paisatge comarcal, un greu contratemps per a les possibilitats turístiques.

De la mateixa opinió són els propietaris de «La Torre del Visco», una parella d'anglesos que regenten un dels hotels més selectes del país a una antic mas de Fontdespatla. Segons asseguren, els clients de «La Torre del Visco» valoren molt positivament la combinació entre terres de cultiu, boscos i tossals. Ara, després de les riuades, la impressió que dona la comarca és «desoladora». Pareix com si acabara de finalitzar una guerra amb la seua estela de destrucció i ruïnes per tot arreu.

La Mancomunitat del Matarranya ha demanat ajuda al Ministeri de Medi Ambient per actuacions contra l'erosió, que serà galopant després de la destrucció dels margens que sostenen els bancals. Esta insti-

tució supramunicipal ha enviat cartes a la Subdelegació del Govern a Terol i al Ministeri de Medi Ambient demanant col·laboració per a frenar l'erosió. Els dirigents de la mancomunitat reconeixien que no hi ha cap seguretat d'ajuda, però estan segurs que, en la major part dels casos, sense subvencions de l'Administració—siga l'autonòmica, provincial o central— els margens de les terres menys productives no es tornaran a refer mai. A moltes finques, tenen més valor econòmic els margens de pedra que els cultius que guarden.

Els ajuntaments de la conca del Matarranya manifesten també la seua preocupació per la manca de resposta a les peticions d'ajuda per a reparar les destrosses causades per les pluges torrencials a finques i bens particulars. Solament a la província de Terol, les pèrdues en propietats particulars provocades per la «gota freda» suposen mil milions de pessetes. A Massalió, el poble de Terol més damnificat per les riuades, s'han presentat 165 declaracions de danys.

L'HAM

El senyor H

El senyor Ángel Hernández Galicia –el Sr. H.–, president d'Amics de Fraga i de la FCAO, fa, quan altre no, vint-i-vuit anys que es dedica a desinformar a tothom que vulga desinformar-se sobre la llengua. Se li ha dit a sovint que no és correcte inventar gramàtiques –els seus estudis de llengua no passen de 4t de Batxillerat–. Que això és cosa de filòlegs i lingüistes i que ell no ho és. Com si res. Tot i això, una persona que nega olímpicament que la llengua de la Franja siga el català i que ha manifestat que «he procurat sempre ser sincer i que el que dic ho dic convençut» (*La Voz del Bajo Cinca*, 27-5-1999), no sempre ha pensat així. Això manifestava a la Guia de Fraga de 1972: «Fraga (...) a l'Edat Mitjana va agafar el parlar català i, a pesar del temps, aquest s'ha conservat amb poques variacions. Tot el català d'aquesta zona pot considerar-se una varietat del català occidental i del ribagorçà...» (*Guia de Fraga-1972*).

El 1972, la Real Academia de la Lengua Española coincidí amb el Sr. H. Ara s'han distanciat. El pas del temps que tot ho enfosqueix? Canvis arran d'una profunda reflexió? Sempre s'ha dit que de l'abundància del cor parla la boca i atès que el Sr. H. ens ha acusat de pensar com pensem «por intereses económicos con Cataluña», se'm consideraria agosarat si insinués un possible motiu com a base d'aquest canvi d'opinió? Com ara, la presidència d'una associació? Una presidència bé val un canvi de idees.

Josep Galan

Fraga s'obre al tercer món

L'Ajuntament aprova les ajudes per al 0,7

■ Jaume Casas

L'Ajuntament de Fraga destinarà enguany cinc milions de pessetes, amb càrrec a la partida del 0,7 del seu pressupost, a cinc projectes de col·laboració amb el Tercer Món. Els projectes triats per la Comissió del 0,7% es desenvoluparan a Bolívia, Perú, Costa d'Ivori, Nicaragua, Cuba, Honduras, Kazajstan, i l'Índia i els ajuts previstos oscil·len entre les quatre-centes mil pessetes i un milió cent-quaranta-cinc mil. Tots els projectes seleccionats vénen avalats per alguna institució, associació o grup de persones de Fraga, per garantir el bon ús dels fons, a més d'ajuts urgents per a països que hagen patit alguna catàstrofe com ara Etiòpia l'any passat, o el Salvador enguany.

El projecte amb una major subvenció consisteix a crear cases d'atenció infantil a cinc municipis del departament de Madrid, a Nicaragua. Aquest projecte el duu a terme la Fundació la Verde Sonrisa que treballa en l'educació i l'atenció als nens d'aquest país centreamericà, i està avalat pel col·legi públic Miguel Servet,

agermanat amb aquesta fundació des de fa uns tres anys. Poc abans de distribuir-se les ajudes, va visitar Fraga el periodista nicaragüenc William Grigsby, que dirigeix la Fundació Popolna, una ONG que treballa en el desenvolupament de projectes municipals a les zones rurals de Nicaragua.

Per altra banda, el batlle de Fraga, Vicent Juan va fer lliurament recentment del material sanitari adquirit per a l'Hospital Pediàtric de l'Havana a Cuba, a la delegada del Poder Popular de l'Havana a Aragó,

Dulce María Alerete, que va estar acompanyada pel secretari regional d'UGT Aragó, José Ángel Oliván. UGT patrocina aquest programa de suport a l'hospital infantil de l'Havana. L'Ajuntament va destinar tres-centes cinquanta-mil pessetes a l'adquisició d'agulles hipodèrmiques dejectables i catèters que ja es troben a l'Havana. Dulce María Alerete va agrair la col·laboració de l'Ajuntament fragatí i va assegurar que «Aragó és de les regions espanyoles més solidàries amb el poble cubà».

Cultura i teixit social

■ Josep San Martín

Vivim, per desgràcia, en una societat que mostra poc interès i estima per la cultura. Això és fàcil comprovar-ho tot veient les persones que assisteixen als actes culturals que molt de tant en tant s'organitzen; però, sobretot, s'arriba a la conclusió de tebiesa cultural observant que l'organització d'aquests actes depèn, normalment, d'una entitat pública: ja sia la DGA, l'Ajuntament... Rarament podem trobar algun acte cultural que sorgeixi del teixit social.

Seria massa fàcil que ens quedéssim orfes i mancats de l'aliment cultural que aquests actes ens proporcionen. Només caldria que els pressupostos públics es tornessin més insensibles a promocionar la cultura, cosa que –per desgràcia– ja comença a passar si mirem comparativament les partides pressupostàries. Si la gent, en general, no mostra un especial interès per la cultura, no és gens fàcil que els polítics actuïn contracorrent en aquest tema.

Anar contracorrent no dóna vots i, a més a més, la cultura costa diners!

Ens cal un revulsiu. Cal que sorgeixi del teixit social alguna cosa que ens faci reaccionar a tots plegats si volem recuperar el terreny perdut. Podria ser una Associació cultural d'ampli abast? Un Ateneu popular, potser? Ens cal buscar una eina vàlida que dinamitzi i il·lusioni la societat del Baix Cinca en l'aspecte cultural. S'hi apuntarà algú en aquesta empresa?

La festa de Sant Antoni es consolida a Mequinensa

■ Guillem Chacón

GUILLEM CHACÓN

Un dels carros de Sant Antoni-Tres Tombs que organitzà el Casal Jaume I de Mequinensa el 1999

Després de les penúries que va patir la població mequinensana amb la demolició del seu poble, algunes de les seues festes i manifestacions populars havien començat a desaparèixer. És el cas de la festivitat de Sant Antoni Abat de la qual prop de trenta anys més tard de la destrucció de l'antiga Mequinensa només quedaven algunes minses fogueres.

L'any 1999 el Casal Jaume I va refer la festa reincorporant la tradicional benedicció dels animals, els Tres Tombs i impulsant un increment exponencial del nombre de fogueres. Alhora es van fer tota mena d'actes culturals paral·lels, que van incloure noms com Núria Feliu.

Enguany el Casal ha mantingut el repte i s'ha fet la tradicional missa, que va comptar amb les veus de l'Agrupació Coral de Mequinensa i la presència del pare mequinensà i actualment missioner a Angola, Eduard Roca.

El actes foren atapeïts. Un dinar literari amb Jesús Artiola de la campanya «Jo també em planto», la presentació de *Temps de Franja* per Josep Galán i de l'obra literària de Josep A. Chauvell, actuacions de música tradicional amb la Portàtil.FM, la Rondalla de Mequinensa i la coral Gran Gent. Cercavila de foguera en foguera amb els Gegants i Grallers de Seròs, animació infantil i una festa ska fins al sol ixent amb els grups NoTinkSon de Calceit i vinguts del País Valencià els Sva-Ters i els Malajunça Ska-Band. Una convocatòria que va atreure jovent de tot arreu i que contribueix a garantir la pervivència d'una festa que ens uneix.

Activitats de l'Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA

Presentació de *Temps de Franja* a Mequinensa

L'Institut d'Estudis del Baix Cinca IEA va presentar el passat dissabte 20 de gener la revista *Temps de Franja* a la sala Goya de Mequinensa. L'acte, conduït pel president de l'entitat, Josep Galan, va tenir lloc en el marc de les celebracions de la festa de Sant Antoni Abat, tradició recuperada a la vila pel Casal Jaume I de Mequinensa. A més, també es va presentar l'obra literària de l'escriptor Iliterà, Josep Antoni Chauvell. Seguidament, els assistents van gaudir d'un concert a càrrec del Grup Folklòric de Mequinensa i de la Coral Gran Gent de la Granja d'Escarp, que van interpretar cançons tradicionals.

Assemblea ordinària de l'IEBC

Per una altra part, l'Institut d'Estudis del Baix Cinca IEA ha convocat per al diumenge dia 4 de febrer a les 12 hores a la sala d'actes del Palau Montcada de Fraga, l'assemblea ordinària de socis. L'ordre del dia és: memòria d'activitats i econòmica corresponent a l'any 2000; projecte d'activitats i pressupost per a l'any 2001; i per últim, precís i preguntes.

II Jornades de Psicologia al Baix Cinca

A més, l'Institut d'Estudis del Baix Cinca IEA col·laborarà en les II Jornades de Psicologia que se celebraran a Fraga i a Mequinensa i que han estat organitzades per Quim Gibert, dins del marc del III Congrés de Cultura Catalana.

La primera jornada tindrà lloc el proper dissabte 24 de febrer de 10 a 14 hores a la sala d'actes del Palau Montcada de Fraga. El tema central és L'autoestima i la identitat lingüística, que serà analitzat pel sociolingüista eivissenc Bernat Joan, pel psicòleg Quim Gibert i per Marc Adell, membre de la Societat Valenciana de Psicologia. Els ponents proposen debatre a fons el fenomen de la interiorització de la inferiorització identitària que impedeix desenvolupar als catalanoparlants l'autoestima lingüística. En conseqüència, l'educació i la socialització dels habitants de llocs com la Franja comporta la valoració del castellà en detriment de la llengua pròpia, el català.

Pel que fa a la segona jornada, que se celebrarà a Mequinensa el mes d'octubre o novembre, s'ha previst analitzar el tema Entorn la persuasió i creació mediàtica d'estats d'opinió, i segurament comptarà amb la presència d'un/a psiquiatre/a de la Fundació del Congrés Català de Salut Mental.

Fraga, dissabte 24 de febrer de 2001 - 3r Congrés de Cultura Catalana

JORNADES DE PSICOLOGIA

Cicle LA CATALANITAT, UN IDENTITAT SÒLIDA

Tema de la jornada: **Autoestima i identitat lingüística**

10.00 h **Obertura** a càrrec de Josep Galan, president de l'Institut d'Estudis del Baix Cinca.

10.15 h **De què parlem quan parlem d'autoestima?** Quim Gibert, psicòleg i ensenyant

11.00 h **Enfocament teòric: Autoestima, identitat i psicologia.** Marc Adell, inspector d'ensenyament i professor de la Universitat de València

11.45 h Pausa

12.15 h **Enfocament pràctic: Autoestima, identitat i llengua.** Bernat Joan, sociolingüista i catedràtic de llengua de l'IES Sta. Maria d'Eivissa

Presentació del llibre *Les normalitzacions reeixides* de Bernat Joan

Presentarà la jornada: Cecili Lapresta, sociòleg (UdL)

Un altre delictes ecològic a l'Aiguabarreig

■ Darío Vidallet

Un cop més l'Aiguabarreig ha patit un delictes ecològic, en aquest cas es tracta de la matança d'un bon sarpat de corbs marins aquest gener a la partida de Tapioles de Mequinensa, per part de súbdits francesos amb residència a Alemanya.

Després de tot un dia darre-re d'ells els pescadors van ser enxampats pels forestals i els efectius de la Guàrdia Civil de Mequinensa, mentre mataven furtivament aquestes aus.

El corb marí és una au marina que cria a cingles marins com els d'Irlanda i Escòcia i que cada hivern, entre d'altres indrets de la Península Ibèrica, tria l'Aiguabarreig per passar l'època freda amb concentracions de l'ordre dels 3.000 individus. Aquest moixó, protegit per la llei, s'alimenta de peix, preferentment de l'alburn, que

ahora és la principal font d'alimentació del silur i que igual com aquest darrer va ser introduït il·legalment pels alemanys a rel de la construcció dels embassaments, alterant de manera irreparable l'ecosistema fluvial de l'Aiguabarreig.

Els forestals de la DGA i Guàrdia Civil de Mequinensa van fer les diligències oportunes i els fets a hores d'ara han passat a la via judicial.

Tanmateix cal destacar que els darrers dies i per primer camí a la història ha hagut un desplegament d'importants dimensions de forestals de la DGA i SEPRONA per terra i amb embarcacions pneumàtiques per l'Aiguabarreig.

M'agradaria pensar que aquesta acció no es feia per gust, sinó per que els alemanys creuen que els corbs-marins

Corb marí entre ànecs habituals a l'Aiguabarreig: ànec blanc, ànecs piulaires i xarxets

poden ser perillosos pel seu negoci, però ni que fos cert el segon supòsit, crec que ja és hora de començar a controlar tots els atemptats que provoquen a les nostres terres amb

total confiança i impunitat. Un espai fluvial tan singular com aquest hauria de tenir una figura de protecció legal per augmentar el control davant de successos com aquests.

ESTAMPES RIBERENQUES

Pecador... a molta honra

■ Àngel Huguet

Sincerament, he de confessar que he pecat moltes vegades i, en molts casos, no me'n penedeixo. Molt menys, encara, del meu «pecat» d'origen determinat, segons sembla, pel fet de nàixer a Bellver (Osca) que, com diu el meu amic Màrio Sasot a la secció de Galeria de Personatges del núm. 3 de *Temps de Franja*, és una localitat castellanoparlant de la comarca bilingüe del Baix Cinca.

Com molt bé reflectia al seu article el director de la revista, el meu treball m'ha portat a fer estudis relacionats amb el tema del bilingüisme en diferents llocs de l'Estat Espanyol i, també, per raons relacionades amb els meus interessos professionals, a viatjar i intentar conèixer d'altres realitats semblants que es donen arreu del món. He de dir que una de les coses de més profit que he pogut extreure dels contactes mantinguts amb aquesta diversitat de gent és el fet d'arribar a entendre que la identitat d'un individu és el complex resultat de quelcom més que el simple fet de parlar una o altra llengua o, més encara, de tenir una determinada llengua com a llengua materna i, sortosament, és així perquè, en cas contrari, què en pensaríem respecte a la identitat d'una societat com la cata-

lana on el 50% dels ciutadans no tenen com a primera llengua el català? I què seria del País Basc, on només un 20% de la població declara que la seva llengua principal és l'euskera?

Podríem citar moltes més situacions com aquestes però, per referir-me a un cas paradigmàtic en els estudis sobre les relacions entre llengua i identitat, posaré l'exemple del Canadà. En la meua primera visita al Quebec em va sorprendre especialment la gran quantitat de persones, defensores totes elles de la seva identitat francòfona, que tenien cognoms com ara Mackey, McAndrew, Hamers o Richard. La meua curiositat em va portar a esbrinar aquesta circumstància i a trobar l'explicació en matrimonis no lligats, precisament, a raons de llengua sinó de religió. És a dir, en el catolicisme que practicaven tant la major part dels francòfons com els immigrants irlandesos enfront del protestantisme de la majoria dels anglòfons.

Davant d'aquest fet em sorgeix un element de reflexió: si aquestes persones i d'altres amb cognoms i arrels ben francòfons busquen entre ells punts de confluència i, encara més, mai uns i altres al Quebec, a més de 6000 km de distància de la nostra Franja, han considerat una singularitat el fet que jo utilitzi el francès per comunicar-me amb ells, què pretenem aconseguir ressaltant les diferències amb qui ha nascut i viu a 12 km de Saidí (Osca), localitat catalanoparlant de la comarca bilingüe del Baix Cinca i lloc d'origen del meu estimat Màrio?

Salvador Plana Marsal, alcalde del Torricó

«L'envelliment de la Llitera

Salvador Plana Marsal, va nèixer a Lleida l'any 1955, però és un altorriconès de tota la vida. Durant la seua joventut van començar a manifestar-se les seues inquietuds polítiques. L'any 1979, inicia la seua trajectòria política com a regidor de l'Ajuntament del Torricó i aquesta és la seua quarta legislatura com a alcalde de la població pel PSOE, les guanyà en totes elles per majoria absoluta.

Es mostra molt atent a tot el que es desenvolupa al seu entorn i al seu temps. Quan li preguntem respon segur, concentrat i amb coneixement de causa.

No se li n'escapa una.

Pregunta: Quins són, en aquest moment, els principals problemes que ha d'afrontar el municipi?

Resposta: En primer lloc finalitzar el procés d'encardiació dintre del que és la comarca de la Llitera, i ara un dels problemes que té el lloc del Torricó és el tema de la crisi ramadera que es planteja a nivell

del boví i suposarà una incidència molt important en gran part dels habitants del Torricó, perquè n'hi ha molts que es dediquen a la ramaderia tant en propietat com integrats. Això incideix en una davallada de l'activitat, d'inversions, i, per tant, una disminució del ritme de creixement del lloc.

A nivell municipal, volem finalitzar i posar en marxa el Centre de Dia, fer que siga utilitzat, que hi haja una qualitat de servei important per a part de la tercera edat. També continuar amb el desenvolupament de les infraestructures pendents, com el Teatre. La resta són coses que s'han d'anar perfeccionant, qüestions relatives a l'activitat, al dia a dia, el que suposa el funcionament de la societat civil del Torricó a través de les seues associacions, que fan referència al tema de la formació, desenvolupament social, moviment cultural, activitat esportiva, que no deixen d'ésser importants en la vida d'un lloc.

P. Heu parlat del Centre de Dia, per a quan?

R. Hauríem de posar-lo en marxa l'últim trimestre de l'any 2001.

P. Centre de Dia o Residència de la Tercera Edat?

R. En principi parlariem de Centre de Dia i aquesta és la intenció amb què s'ha construït. Però, com que tenim dificultats i, a vegades, necessitats d'internament de veïns del lloc a la residència de Tamarit de Llitera i, tenint en compte que la de Binèfar no ha entrat en funcionament, sí que s'ha plantejat una altra planta que està construïda i habilitada, i espe-

Gran part dels habitants del Torricó es dedica a la ramaderia i la crisi de les vaques boges els afecta molt.

ro que en el seu moment equipada per poder servir de «residència pont» per a qualsevol persona del Torricó que pugua necessitar d'aquest servei.

Si és qualificada de vàlida, pugui estar en aquesta residència, sempre estarà més a prop de la seva família, dels amics i de l'entorn natural. I una vegada es convertisca per llei de vida –perquè l'experiència ens diu que acaben convertint-se en persones de mobilitat difícil– com a no vàlides, llavors passaria a les residències de Tamarit de Llitera o de Binèfar.

P. Com és gestionarà?

R. El més probable és que siga una gestió directa des de l'Ajuntament. No és la primera idea que hi havia, però últimament és la que ens sembla millor a l'equip de govern de l'Ajuntament. Però s'ha de debatre i acordar.

P. Parlant de comunicacions, estan executant la N-1240, però què passa amb l'autonòmica A-2217?

R. Hi ha unes converses plantejades amb la Diputació General d'Aragó, en concret amb la Direcció General de Carreteres, per a la seua reparació i habilitació amb una mica més d'amplitud de la que hi ha ara. És important perquè ens comunica directament amb Catalunya.

P. Pel que fa al creixement de la població, cap on anem?

R. Ni augmentem ni disminuïm; és potser una mica regressiu perquè, encara que ens mantenim gràcies a que no estem malament de naixements, tenim immigració. Ens trobem que la piràmide d'edat cada vegada ens està indicant un envelliment molt més lent que en altres poblacions de la Llitera. Haurem d'estar atents a aquest envelliment, que sols s'aconsegueix assentant població jove en edat de tenir fills a l'escola. Estem com molts pobles d'Aragó, no amb una

hipoteca el seu futur»

especial gravetat com molts pobles de Terol, però cal estar atents a aquest fenomen. A la vegada, i no ho podem oblidar, el país sencer, tota Espanya, està immersa en un problema que no s'ha estat afrontant d'una manera correcta com és la immigració, no sols dels països de l'Àfrica, sinó també dels països del Centre i Sud d'Amèrica.

Això que seria tan fàcil, que una persona que pot treballar a un altre país, ja que al seu lloc les condicions no li són propícies, ho té com una carrera d'obstacles que en definitiva no fa més que perjudicar.

P. Quines són les actuacions que caldria fer?

R. Fer possible mitjançant la immigració, tant interna del país com externa, que es pugui aconseguir reequilibrar el que són factors tradicionals com la creació d'indústria, la creació de llocs de treball, la creació i manteniment dels serveis que facen que no hi haja excessiva diferència entre una població rural i una urbana. Tot això ja està fet i els llocs de treball existeixen. La qüestió de per què molta població, i no tant al Torricó sinó a altres llocs de la província de Terol o de la muntanya, assisteixen a aquest fenomen d'una forma més acusada no resideix en aquestes qüestions tradicionals que dèiem, la indústria, els llocs de treball, les condicions del servei, sinó que resideix en altres coses, a vegades, fins i tot que desconeixem i que no sabem. Per tant com aquestes condicions ja les tenim complides i ja que existeixen aquests llocs de treball, i serveis, es poden cobrir amb gent que provenen de poblacions i de llocs amb unes condi-

cions de vida més difícil de les que hi ha al Torricó i a Aragó i ens puguen reequilibrar la baixada de la població.

P. Com van les relacions amb les institucions provincials i regionals?

R. Bé. Les relacions amb el govern autònom són bones; és un govern, al meu parer, municipalista molt més que altres que hi ha hagut. Només cal recordar que el Fons incondicional que els ajuntaments han estat demanant molts anys enre i que una vegada aconseguit l'any 1993, amb una dotació petita, va ésser abolit pel govern següent, ha estat posat en marxa a través de la Llei d'Administració Local que es va aprovar per unanimitat de les Corts la legislatura passada. I per tant el fons que era de 2000 milions de pessetes per a l'any 2000, per al 2001, és de 4000 milions.

Es coincideix en la sintonia política, i també en els objectius, la forma que s'ha de governar i d'ordenar el territori i, per tant, estem a la llista dels 730 municipis que formen l'Aragó. Volem ser tractats en igualtat de condicions i en proporció als habitants que tenim i això s'està acomplint.

P. Hi ha retard a l'hora de rebre les ajudes?

R. No. La tendència de les institucions és anar lents per qüestió burocràtica en el tema del pagament. Però el funcionament, al contrari, la FAMP i l'Associació Aragonesa han tingut una participació que se'ns va demanar des del Govern d'Aragó quant que no podia ésser aquest «batiburillo» d'ordres, convocatòries, decrets... convocant cadascuna de les conselleries ajudes per als municipis i s'ha aconseguit un decret únic, pel qual

els ajuntaments poden demanar tots, i de cop i el Govern d'Aragó resoldre també tot a la vegada. Si pot ser a finals del mes de març, els ajuntaments d'Aragó ja podran saber quines obres, inversions, serveis, activitats tenen concedides i poder fer uns pressupostos més d'acord amb la realitat. Hi haurà 12 mesos per planificar i executar les inversions.

La lentitud burocràtica dels pagaments paralitza a vegades l'acció municipal.

S'ha donat un pas important, però s'haurà d'afinar el decret. Hauria de sortir a l'octubre o novembre com a molt, i el termini de resolució el 15 de gener.

P. No tenint atur masculí—qui vol treballar, pot fer-ho— com podem afrontar l'atur femení? Quines són les actuacions que caldria fer?

R. Buscar empreses—les hem trobat— que facin ofertes de treball a mitja jornada, o en horaris flexibles, que pugin fer una mica els llocs de treball a la carta. Des de l'Ajuntament ho tenim en compte i, per això, de dilluns a divendres, tenim la guarderia i els dissabtes tenim ludoteca. D'aquesta manera facilitem els torns de treball dels homes i de les dones.

P. Llei de Llengües per aquest any?

R. Jo voldria que sí. Depèn del Parlament, però durant el primer trimestre del 2001 hauria d'entrar a les Corts el avantprojecte de Llei per ésser aprovat abans de l'estiu. Jo així ho desitjo, no és en les nostres mans, és en mans dels grups

parlamentaris. Una altra cosa seran els termes de la Llei, si serà «a la catalana» com es comença a entreveure per part d'alguns grups polítics o una llei més a l'aragonesa, que parle de la voluntarietat que és una de les claus pel que fa a la cooficialitat. Així, qui vulga exercir el dret de parlar en català dintre de totes les varietats que es puguin contemplar i es vulga adreçar a l'administració ho pugua fer, i que no siga rebutjat per això. Però tampoc ho hem de fer per obligació. S'han de recollir tots els drets i les mínimes obligacions possibles.

P. Hi ha futur al Torricó?

R. Penso que sí. De fet, la vida de cada dia ens dóna la raó, no solament en les explotacions familiars, sinó en les diverses empreses de serveis que hi ha a la població. Hi ha moltes d'elles que estan contractant gent de fora. Condicions per a viure n'hi ha. Tenim el tema de l'habitatge coix, però això no depèn solament de l'Ajuntament, també hi ha constructors i haurien de fer promocions, de fet les vivendes que s'han anant fent s'han omplert.

P. Com veu el Torricó dintre de 10 anys?

R. Hi ha un desig personal: un Torricó una mica més gran, quant a població, una mica més gran pel que fa al nucli urbà, serveis de caràcter social—el Teatre—, un lloc on s'hauran assentat alguna de les empreses que estan rondant per diferents ajuntaments i al final s'assenten. Espero que les ofertes del Torricó els agraden i s'hi queden.

Hem d'ésser molt oberts de mires i que la comarca s'assente i després despegue.

Sanui: un poble singular

S'ha desenvolupat aquest gener, una vegada més, la Setmana Cultural d'Assanui que arriba a la vint-i-dosena edició.

D'entrada cal dir que aquest és un poblet que, amb el seu agregat Alins del Mont, no arriba a dos-cents-cinquanta habitants. Amb aquest reduït nucli poblacional els Sanuiencs s'atreveixen a dur a terme una setmana dedicada a la cultura, amb l'assistència de primeríssimes figures de relleu nacional. Aquest any hi ha assistit l'home que ja coneix tothom arran del cas de les vaques boges, es tracta de Juan José Badiola, responsable del «Centro Nacional de Referencia d'Encefalopatías Espongiformes» de la Facultat de Veterinària de la Universitat de Saragossa.

Per Sanui o Assanui hi han passat polítics, escriptors, artistes de tota mena i relleu, fins i tot va dur gran rebombori quan hi va anar el llavors Tinent General Gutierrez Mellado, que havia format part del govern d'Adolfo Suárez. Jo també vaig ser convidat a participar-hi, devia ser el 89 o potser el 90, el cas és que jo hi anava a parlar de contes i rondalles populars.

El parlar d'Assanui difereix substancialment del de, posem per cas, Alcampell. Recordo que els vaig enraonar amb el parlar del meu poble, tot i les reticències d'alguns que temien no entendre'm. Finalitzat l'acte, no en vaig trobar cap ni un que no haguera entès el que jo havia explicat.

Ara, amb motiu de la creació de la comarca de la Llitera, el seu alcalde, Joaquín Avellana, ha transigit que es parli de llengua catalana a tots els municipis, menys als de llengua castellana: enhorabona.

Josep A. Chauvell

Cap al silenci

■ Rafel Ventura

Vestigis del que va ser la població de Rocafort

A uns quatre quilòmetres d'Alcampell i seguint el barranc que ens conduiria a mig camí d'entre Tamarit i Binèfar a la carretera comarcal, ens sorprèn a dalt un petit turó, un campanar altiu que reclama la nostra atenció, l'acompanyen un seguit de cases i pletes mig derruïdes que no han pogut suportar el pas del temps.

Un fort però curt pendent ens deixa a la plana del turó on apareix una gran bassa, l'església, un refugi de nova construcció i un grup d'una dotzena de cases alineades en dos carrerets. Sostres mig esfondrats, parets caigudes i alguna façana de pedra encara dreta amb balconades, amb baranes de ferro forjat, són els vestigis del que va ser la població de Rocafort.

Als anys seixanta el nucli de població va viure el degoteig d'èxode de les seves famílies. Només van quedar els morts i la Verge de la Guàrdia que té una ermita al cim de turó des d'on es contempla una bona vista de roques, camps de cere-

als i boscos d'alzina i pi.

Seguint el barranc, trobem el nucli de Palagrinyó més derruït que Rocafort i també abandonat. N'hi ha més a la mateixa serralada: Quatre Corz, tot un poble per a una família; més al nord prop de Baells, Zorita; també poden contemplar Gava-sa entre Peralta i Purroi de la Solana, on encara hi viuen un parell de famílies o Alcanar, on hi ha un centre d'ICONA.

La Llitera Alta viu des del anys 50 una emigració constant, sense que res ni ningú sigui capaç aturar-la. Als pobles grans de la zona, estem parlan entre els 150 i el miler d'habitants, moren els vells, tanquen cases i no recoden l'últim bateig. Els joves, la majoria amb bona formació, se'n van a treballar a Lleida o a Barcelona. La mitjana d'edat és superior als 60 anys, es tanquen les escoles, els petits comerços i l'únic edifici que creix és el cementeri. Més al nord, la situació a la Ribagorça, reflecteix la mateixa fotografia, potser amb matisos més negres.

Els pagesos que han quedat esperaven l'aigua i ara molts d'ells només esperen passar uns anys com puguin i tenir el petit souet cada mes de la jubilació. Tampoc s'obren residències i la gent gran, la majoria amb els fills a les grans capitals, han d'anar a Tamarit, a Albelda.

La zona necessita amb urgència una diversificació econòmica perquè no pot sobreviure per més temps amb una economia basada pràcticament en l'agricultura de secà amb predomini del cereal, l'olivera i l'ametler.

La falta d'infraestructures bàsiques, que necessiten l'impuls des de l'administració, com aigua o unes comunicacions decents, que puguin captar petites empreses o cooperatives transformadores del sector primari, explotacions ramaderes i un mínim de potenciació dels atractius turístics, condueixen l'Alta Llitera cap al silenci amb la desaparició de l'espècie humana que hi està en vies d'extinció.

Bones notícies des de l'Alta Ribagorça

■ Glòria Francino i Pinassa

Si l'Alta Ribagorça és una comarca coneguda pel seu paisatge, les seves mostres romàniques, les seves pistes d'esquí i el seu despoblament, aquests dies ho continua sent, perquè una part d'aquesta comarca, la Vall de Boí, ha estat declarada –com comentava el company Alex Castellnou a l'anterior número de T. de F.– per la UNESCO com Patrimoni de la Humanitat.

Ben mirat, aquest fet que revaloritza l'entorn natural on es troben les nou esglésies de la Vall de Boí, això és, Sant Feliu de Barruera, Sant Joan de Boí, Santa Maria de Cardet, Santa Maria de l'Assumpció de Coll, Santa Eulàlia d'Erill la Vall, Santa Maria de la Nativitat i Sant Quirç de Durro, i Santa Maria i Sant Climent de Taüll, ens fa pensar en d'altres monuments artístics, sobretot romànics, des de monestirs, ermites, ponts, escampats ací i allà, per tota la comarca, tant catalana com aragonesa.

Aquest reconeixement inter-

nacional, que ens complau a tots, no és més que factor per tenir cura de tot allò que ens envolta, des de l'antic camí, els robustos arbres, fins els nostres veïns.

Un altre esdeveniment cultural, molt més modest però recomanable, que es produïa vint-i-quatre hores més tard, va tenir lloc a Lleida, on es va presentar un recull de diversos relats que se centren en l'Alta Ribagorça. Són tretze els autors que es dediquen a crear, bé històries fictícies o reals sobre personatges i llocs ribagorçans, acompanyats, de vegades, d'indrets urbans, que conformen el volum *Té de roca*.

L'encert d'aquest fet cultural s'ha d'agrair a les Trobades d'Escriptors que es reunien a les Valls d'Àneu, i l'any 1990 ho varen fer al Pont de Suert, al suport d'institucions públiques i, sobretot, a la coordinació de Ferran Rella amb la iniciativa del Departament de Filologia Catalana de la Universitat de Lleida i l'editorial Proa.

Jotes «de picadillo»

■ Anna Domínguez

Des de fa uns anys, l'Ajuntament de Saragossa convoca cap allà a final de la primavera i atorga durant les Festes del Pilar uns premis a autors de lletres de jotes. En castellà, naturalment. Però en fa tres que la sensibilitat de la gent de la Chunta Aragonesista va estendre al català i l'aragonès la possibilitat de participar en aquest concurs. Durant el Sopar Literari que cada any organitza l'IEBC, en Josep Galan Castany, a qui li havia estat concedit el segon accésit a la millor lletra, em va preguntar qui havia estat la premiada amb el primer accésit, ja que les seues informacions assenyalaven una noia del Torricó.

Resulta que la guardonada havia estat jo i en Josep, «picat» en el seu amor propi em va reptar. Ell tenia memoritzada la millor de les seues i me la va recitar:

*De l'Aragó i Catalunya
jo voldria ser-ne el llit:
tindria així els peus a Fraga
i, així, el cor, a Tamarit.*

A mi no em va agafar despre-

vinguda i, com que l'ambient en certs moments del sopar ho afavoria, vaig respondre al duel amb la copla que, així mateix, jo també creia que havia estat mereixedora del guardó del jurat:

*M'agrada ser d'Aragó
i parlar en català,
i defensar al meu poble
amb tota la llibertat.*

Aquells minijocs florals no van anar més enllà, per al divertiment dels companys de taula. Ah! La guanyadora del primer premi va ser la Carme Alcover. Però aquesta columna pertany a la Llitera-Ribagorça.

TOT ENSENYANT LES DENTS

La directa o la marxa enrere?

■ Ramon Sistac

Així com hi ha països que són un sac de desgràcies, també n'hi ha que tenen sort. Sense anar més lluny, Aragó. Aragó té sort. Té sort, però no ho sap. Ha viscut sempre d'esquena a la seua sort. És per això que Aragó és un país ploramiques, com aquella canalla que sempre s'està queixant de tot, amb la mitja llagrimeta a l'ull. Com si un una maledicció divina, o un contuberni internacional (dirigit, és clar, des de Catalunya), s'hi hagués instal·lat a perpetuïtat. Aragó té complex de germanet petit, de caganiu, d'orfeneta de novel·la barata. Aragó s'escolta massa, i espera sempre que li traguen les castanyes del foc. En fi, Aragó desconeix l'autocrítica, té complex de Peter Pan i es creu la Ventafocs d'Espanya (o la Cendrolina, que fa més de la terra).

És una llàstima. Perquè la sort d'Aragó és que té a l'abast l'ingredient principal per a ser un país ric. Materialment ric i espiritualment

ric. Té diversitat. Diversitat natural i diversitat cultural. En definitiva, posseeix a carretades el bé més preuat de la Humanitat: la biodiversitat. En coneixeu d'altre, de més important? Aragó té Pirineu i Monegres, bosc i erm, neu i pols, conurbació i soledats, romànic i mudèjar. Parcs nacionals i paratges degradats. Aigua per a sobreixir-se i sequeres immemorials. Vinada i tintorro peleón. I no em feu parlar de gastronomia, que encara no he dinat.

Potser el drama d'Aragó és que no coneix el terme mig. Està fet de contrastos massa pronunciats. És un país dual en excés; per això li costa d'assumir la seua condició. Però és que només per aquesta via s'integrarà en el món modern. Per a vendre's davant dels altres cal autoestima, cal deixar de veure's com el parent pobre, i traure profit dels seus actius. Ni brutos ni nobles. Afortunadament, ara ja molts aragonesos i aragoneses en prenen consciència, eixint de la llarga nit dels complexos. Serà, doncs, la societat aragonesa tan poca-solta de deixar-se perdre un dels seus principals tresors, la diversitat lingüística? Assumir políticament, però amb totes les seues conseqüències, el trilingüisme territorial (castellà/català/aragonès), pot ser la decisió més valenta i, alhora, més productiva de tota la seua història moderna.

Quants parlen català a l'Aragó?

Sempre es diu que l'Aragó és trilingüe. Malgrat aquesta afirmació, fins ara, l'única llengua que ha estat oficial ha estat el castellà, les altres dues llengües són considerades com a minoritàries i, per tant, la gent que les parla eren, i encara ho són, privats del dret més elemental de l'home de poder-se expressar en la seua pròpia llengua nativa.

El català és parlat a tot el territori de la Franja per més del 90% de la població. Si es pogués fer una enquesta real amb el pobles limítrofs de parla castellana de la Franja veuríem com una part de la seua població el parla, fruit dels matrimonis mixtos, per emigració de la gent o simplement per contactes mutus, així com molts altres l'entenen sense cap complicació.

Dintre del territori considerat com a castellà de l'Aragó hi ha molta gent que parla i entèn el català per haver treballat durant molts anys en territoris de parla catalana. Quan en els moments en què l'única televisió que retransmetia els partits del Barça era la TV-3, molts habitants de l'Aragó de la zona considerada com de parla castellana feien grans esforços per sintonitzar aquesta emissora, i actualment moltes emissores de ràdio de parla catalana tenen una bona audiència dintre de l'Aragó.

Jo no sé si seran 500.000 persones que entenen i parlen el català dintre de l'Aragó, com va dir el seu president, però sí que està clar que la llengua catalana no és tan minoritària a l'Aragó com alguns ens volen fer veure. Per tant, benvinguda sigui la llei de llengües i així el català i l'aragonès, d'una vegada, recuperin el dret que sempre els ha pertocat.

Joaquim Monclús

BENAVARRI

Tècnics d'Indústria assessoraran a domicili els nous emprenedors

■ Màrio Sasot

El Departament d'Indústria, Comerç i Desenvolupament del Govern d'Aragó ha triat la capital baixribagorçana de Benavarrí per a pilotar una experiència que posteriorment serà estesa a moltes altres comarques de la regió.

El projecte, anomenat «Fer els papers a casa de l'emprenedor», es va posar en marxa el passat 15 de gener i en una primera fase tindrà una durada de tres mesos.

El programa té com a objectiu atendre, al seus propis domicilis, els nous empresaris autònoms o de PYMES (petites i mitjanes empreses) que desitgen començar una nova activitat econòmica. Tècnics dels serveis provincials d'aquest Departament d'Indústria es desplaçaran expressament a aquesta localitat per a ajudar els interessats a emplenar els permisos necessaris per a tirar endavant l'explotació de l'activitat sol·licitada i a tramitar posteriorment aquests permisos a les administracions corres-

ponents.

Per a portar a terme aquest projecte, ha col·laborat decisivament la Cambra de Comerç i Indústria d'Osca, la qual va signar el passat any 2000, un conveni amb la DGA.

En la primera fase d'atenció als interessats es crea un servei d'assessoria envers la viabilitat del projecte, connectat amb el programa «Emprendre a l'Aragó» de l'Institut Aragonès de Foment, procurant que aquesta anàlisi de viabilitat es faça de la manera més senzilla possible.

Segons comenten els respon-

sables d'aquest programa, «es tracta d'oferir una assessoria de qualitat homologada davant les administracions públiques a l'hora i el lloc que siga necessari, estalviant temps, desplaçaments i dies de feina als professionals que empren aquest servei».

Aquestes mateixes fons expliquen que la localitat de Benavarrí ha set l'escollida per a començar a oferir aquest servei «perquè gaudir d'unes característiques i dimensions representatives de molts municipis de la nostra Comunitat Autònoma».

Històries de la ruta pel desert de la Ribagorça Hivern: Rally Alfarràs-Viella

■ Marc de Gun

Quan un valencià va cap a Viella i en passar per Alfarràs veu la seua dona dormir plàcidament al seient del costat, els cinc sentits se li desperten de cop. És el seu moment. L'instant esperat tota la setmana. Una immensa carretera sense semàfors, radars ni policies, almenys el cap de setmana, és davant seu.

A les mans un auto ple de prestacions, moderníssim, potent. Als peus, la viva expressió de velocitat de la cara. Som-hi! Comença un procés bestial.

La velocitat, l'asfalt, les ganes del cotxe, el motor... tot serà una sola cosa en pocs quilòmetres. Notarà de seguida com la sang de les venes acull quitrà i gasolina en parts proporcionals. Simbiosi perfecta! El clímax és a pocs metres... Però no, això és perillós, això és pecat. Millor afluixar.

El fotut és que, llavors, el valencià ha agafat un refredament i una mala llet que algú haurà de pagar. Un tractor! Fot de botzinada i la valenciana es

desperta sorpresa. Què passa ara? Res—respon—un tractorista carallot pel mig de la ruta. Si és que són rucs! Què no ho veieu que la carretera és nostra i dels catalans, tot i estar en hores baixines, o bé dels camioners, els dies feiners? Quina poca visió comercial! Quina absència de futur! No puc suportar aquests babaus de pagesots! Què no ho veieu que el que natures volem és que ens prepareu els llençols nets, el plat a taula i el cafè calent?

La Llitera segueix sense capital

■ Anna Enjuanes

S'ha obert un altre termini de temps per intentar arribar a un acord.

La Mancomunitat de la Llitera ha ajornat de nou l'acord de designació de la capital de la Llitera. La falta de consens entre els ajuntaments va impedir que el ple de la Mancomunitat, que es va reunir el passat 12 de gener, aprovés l'estudi documentat que justifica la creació de la comarca.

Damunt de la taula, tres propostes, la de l'ajuntament de Binèfar que s'adjudicaria la capital administrativa i deixaria a Tamarit de Llitera com a capital històrica –va obtenir 19 vots a favor del grup del PSOE–, 4 vots a favor de l'opció presentada per l'ajuntament de Tamarit de Llitera (PSOE, PAR, PP membres del seu ajuntament) que parlava de capital per aquesta població i seu administrativa per a Binèfar i 6 abstencions (edils del PAR). La tercera proposta la van presentar els ajuntaments de Sanui-Alins, Albelda, la Baells, Natjà, Castillonroi i Peralta de Calasanç que proposaven «la seu dels òrgans de govern de la comarca de la Llitera estaran als municipis de Tamarit de Llitera i Binèfar,

Ple de la Mancomunitat de la Llitera

els quals n'ostentaran la capitalitat». Aquesta proposta va ésser retirada perquè no va satisfer a cap de les dues poblacions. A la vista dels resultats de la votació i ja que la llei exigeix un mínim de dos terços de vots –22 en aquest cas– el president de la Mancomunitat de la Llitera, Francisco Mateo, va decidir posposar l'enviament de la documentació sobre la creació de la comarca al Govern d'Aragó.

Després d'un descans en el qual es van reunir els alcaldes i els portants dels grups polítics es proposà al ple que Tamarit fos la capital cultural i Binèfar, l'administrativa i, a més a més, la seu dels òrgans de govern. Aquesta proposta va obtenir un recolzament majoritari, però la negativa de dos dels representants de Tamarit de Llitera –el del PP i l'alcalde– d'abstenir-se a la votació i anunciar el seu vot en

contra va propiciar la retirada del nou text.

En aquest moment s'ha obert un nou termini per tractar d'arribar a una solució de consens. Per a l'alcalde de Binèfar, Manuel Lana, «la solució està en mans dels municipis que van abstenir-se i són ells qui s'han de pronunciar». Per la seva part l'alcalde de Tamarit de Llitera, Javier Plegri, creu que encara hi ha opcions per al diàleg.

PUBLICACIONS

Ataüllar el món des del Molinar
Desideri Lombarte

Artur Quintana, Hèctor Moret i Antoni Bengochea han estat els encarregats de fer la tria dels millors poemes de Desideri Lombarte i reunir-los en aquesta antologia que ve acompanyada per dos discos amb tots els poemes recitats per Antoni Bengochea.

Associació Cultural del Matarranya
Lo Trull, 7

Sorolla't 11
Desembre 2000

Darrer número de la primera època de la revista *Sorolla't*, dedicat a Teresa Jassà. Hi trobem un article sobre l'ensenyament del català al Matarranya, un treball inèdit de Desideri Lombarte sobre la toponímia de Pena-roja, un extens recull bibliogràfic i un quadern literari d'autors matarranyencs.

Associació Cultural del Matarranya

Cinga 4
Psicologia i identitat lingüística

Recopilació de les ponències de les Jornades sobre psicologia dins el III Congrés de Cultura Catalana, realitzades a Arenys de Mar, Mequinensa i Fraga. Les jornades es van dedicar a la guerra psicològica, el desemparament après i el sentiment de culpabilitat.

Institut d'Estudis del Baix Cinca-IEA
Ajuntament d'Arenys de Mar

Premi a la millor idea de desenvolupament VIII Convocatòria de beques de recerca Jordi Cases i Llebot

■ Màrio Sasot

La Fundació Jordi Cases i Llebot ha considerat oportú estimular el desenvolupament i la transformació econòmica de les comarques de ponent, atorgant una beca de recerca que serà concedida a l'autor/a que porti la millor idea i la desenvolupi a nivell de projecte d'acord amb les següents bases:

1r Objecte. Es tracta de presentar idees realitzables orientades a transformar i/o desenvolupar les comarques de Lleida i de la Franja en el seu vessant econòmic, social i cultural.

2n Les esmentades idees podran anar dirigides, entre altres, a aturar l'emigració rural, la transformació de les actuals activitats agroramades, la creació d'indústries viables i/o l'establiment de nous serveis.

3r Podran presentar idees tant les persones físiques com jurídiques i entitats no lucratives de

qualsevol indret.

4t Un cop atorgada la beca a la millor idea, la Fundació assignarà un especialista que, amb caràcter de tutor, vetllarà la supervisió i l'adequat desenvolupament del treball.

5è La BECA tindrà una dotació de CINC-CENTES MIL pessetes, que seran entregades a terminis contra lliurament parcial del treball.

6è La presentació de les idees amb una breu síntesi del seu desenvolupament, es farà en un sobre tancat –sense remitent– a la seu de la Fundació, Antiques Escoles s/n 25212 Hostafranchs (la Segarra) o a Maria Garganté, Placeta de Sant Roc, 1 25753 Sanauja. El projecte inclourà les dades personals i el telèfon de contacte en un sobre tancat, on només hi constarà el lema.

7è La síntesi del projecte haurà d'incloure com a mínim els objectius, els recursos necessaris, el volum d'ocupa-

ció previsible i el pressupost aproximat previst per materialitzar el projecte.

8è El termini de presentació del projecte serà el 31 de març de 2001 i la resolució del Concurs es farà pública abans del 31 de maig del mateix any, en els mitjans de comunicació de Lleida i directament a la persona premiada.

9è La selecció de la millor idea serà feta pel Patronat de la Fundació.

10è L'extensió mínima del projecte definitiu serà de cinquanta folis incloent-hi, si s'escau, plànols i mapes.

11è L'autor podrà fer ús del projecte en un termini de 12 mesos prèvia comunicació a la Fundació Jordi Cases i Llebot i fent constar que el seu treball ha estat becat per aquesta entitat. Si després d'aquest termini no s'ha dut a terme aquest projecte, la Fundació tindrà tots els drets de fer-ne l'ús que consideri oportú.

Fundació
Jordi Cases i Llebot

A mal temps, bona cara

■ Juli Micolau

El sindicat agrari UAGA va celebrar la X Assemblea de la COAG (Coordinadora d'Organitzacions Agràries), els passats dies 10 i 11 de novembre del 2000, a Toledo... Resultat d'açò són dues publicacions: una sobre l'anàlisi de la situació agrària i del medi rural i l'altra síntesi de l'estudi-proposta per l'elaboració d'una Llei Bàsica d'Agricultura i Desenvolupament Rural. La primera fa un repàs exhaustiu i concís de l'actualitat, i s'ha de dir que el panorama té un futur molt incert. Les expectatives dels camperols i grangers són desalentadores. Parlem de política agrària de mercats, d'aspectes socioestructurals com una població envellida i despoblament, cessament anticipat en l'activitat, dificultats de transmissió d'exploracions, increment de preus de la terra, de la modernització i instal·lació de jòvens dins del ram, d'adhesió de països del centre i est d'Europa a la Unió Europea, etc. També fa esment de les subvencions, un pedaç mal cosit, no una solució a un munt de problemes complexos: sobre assegurances, cadenes agroalimentàries i distribució, cooperativisme, agricultura ecològica, carburants prohibitius...

El segon estudi és una proposta de treball per al debat social dins del món rural amb l'objectiu d'impulsar una Llei que pugui garantir una Reforma Agrària ajustada als nostres temps. Els jòvens abandonen els oficis primaris i de sacrifici per abraçar sectors més estratègics. Des d'aquí, exhorto els qui, tossuts com jo, estimen la seua professió i la terra per continuar l'estall i permetre's viure dignament en allò que han triat. A mal temps, bona cara.

Cicle de conferències sobre la llengua catalana a la Universitat de Saragossa

El Departament de Lingüística General e Hispànica de la Universitat de Saragossa, amb motiu del XVè aniversari de l'Àrea de Filologia Catalana, organitza un cicle de conferències sobre *El català al segle XXI*.

Aquest cicle tindrà lloc els dies 12 i 13 de febrer de 2001 a la Sala de Juntes de la Facultat de Filosofia i Lletres de Saragossa.

Col·labora el Servei d'Activitats culturals del Departament de Lingüística General i Hispànica de la Universitat de Saragossa

El programa consisteix en:

Dilluns, 12 de febrer

11,45 h Inauguració per la Vicerectora de Projectió Social, Dra. Nieves Ibeas Vuelta

12,00 h Dr. Joan Solà (Universitat de Barcelona): «La llengua catalana: present i futur»

13,00 h Dr. Joan Veny (Universitat de Barcelona): «Llengua diatòpica i llengua estàndard»

Dimarts, 13 de febrer

12,00 h Dr. Emili Casanova (Universitat de València): «Panorama històric i sociolingüístic del valencià»

13,00 h Dr. José Antonio Pascual (Institut Cervantes de París Universitat de Salamanca): «Joan Coromines, mestre i filòleg»

GALERIA DE PERSONATGES

Guillermo Castelló

«Sóc un actor que utilitza la màgia»

■ Lluís Rajadell

Guillermo Castelló, naixcut fa 46 anys a Casp (Saragossa), s'ha convertit en un personatge popular a molts pobles de la Franja i especialment a les comarques del Matarranya –inclos el Matarranya saragossà–, i la Terra Alta degut a la seua activitat cultural polifacètica des de fa més de deu anys. Pintor, mag, actor, artesà són cares distintes d'un mateix artista.

A més, les fires del Matarranya i de la Terra Alta el van conèixer abans de convertir-se en *El Mago Zapata* en una altra de les seues cares, la de venedor ambulant de sabates. Guillermo explica que aquella experiència li va permetre conèixer de prop la terra i les gents dels pobles de la Franja.

Guillermo, encara que no va nèixer a la Franja, s'identifica plenament amb ella i els seus

problemes de cultura i identitat. Parla català i el matrimoni amb la nonaspina Merxe Llop, «influeix molt», reconeix. Va participar en la I Trobada Cultural del Matarranya, fa deu anys a Vall-de-roures, amb una exposició de pintura.

La sala d'exposició predilecta és la seua casa. Pinta sense tindre cap intenció comercial i per a demostrar-ho assegura que no ha venut ni vendrà mai cap dels seus quadres per molt que li ho demanin.

L'activitat professional de Guillermo, transformat en el «Mago Zapata», és, des de fa deu anys, la màgia, encara que a ell li agrada més parlar de «teatre que utilitza la màgia».

Ara està molt il·lusionat en dos projectes que porta entre mans: una activitat d'animació a la lectura a escoles aragone-

ses on s'ensenyava català i l'escenificació a Terol del judici, condemna i execució d'una bruixa a l'Edat Mitjana. La representació teatralitzada tindrà també unes gotes de màgia i s'emmarcarà en les festes dels Amants de Terol, que se celebren del 8 a l'11 de febrer.

La darrera creació de Guillermo Castelló «El Mago Zapata» ha estat el grup «El Políglota», un equip dedicat al muntatge d'espectacles teatrals i a fomentar la integració d'immigrants en la cultura popular del nostre país a través de la seua participació en el teatre.

CRÒNIQUES TAGARINES

Anjub

■ Esteve Betrià

La literatura són moltes coses. Si se sap veure, s'hi poden endevinar els múltiples aspectes de la realitat polifònica. Entre aquestes coses, entre aquests aspectes, la literatura pot ser, també, la manifestació explícita de l'arrelament a un territori i a una col·lectivitat més o menys individualitzada. Això, aquesta breu relació d'obvietats, em va venir al cap mentre llegia l'última novel·la d'Andreu Carranza, un escriptor de la Ribera d'Ebre nascut fa quaranta-dos anys a Ascó –encara que assentat a Flix des de fa una quinzena anys– i autor d'una prolífica obra que comprèn, a més dels poemaris *Trilogia del deliri* (1993) i *A mumpare* (2000), les narracions –novel·les breus o reculls de contes– *La tinta de la immortalitat* (1991), *Aigua de València* (1993), *El desert de l'oblit* (1993), *Riu avall* (1996) i *La filla de la memòria* (Premi vila d'Ascó del 2000, encara inèdita) i les novel·les *Llibre de les set xibeques*, *La riuada* (1997) i *Anjub*. *Confessions d'un bandoler*, obra publicada la passada tardor, per Edicions 62 de Barcelona, amb la qual el narrador asconer va obtenir –a la cinquena va la vençuda– el premi Sant Joan de novel·la de l'any 2000 atorgat per la Caixa de Sabadell.

La trama d'aquesta última obra narrativa, ambientada en el primer terç del segle XIX a les terres de l'Ebre català dominades per les disputes, sovint sagnats, entre liberals i absolutistes, gira a l'entorn de la figura de Josep Anjub, altrament dit Robarucs (el malnom que encara reben els habitants d'Ascó des dels pobles veïns), bandoler asconer –arrelat, com l'autor de la novel·la, al paisatge i a la gent riberencs– que mentre espera la mort a garrot tancat en el calabós de Ca la Vila d'Ascó, recordarà la seua violenta i atzarosa vida a través de 39 cartes dirigides a mossèn Joan (i molt probable pare del protagonista), la persona que li va ensenyar a llegir i escriure i se n'ocupa de la seua formació en la infància i adolescència.

Escrita en una llengua pròxima a una volguda oralitat, –a l'oralitat asconera i de retruc a la dels actuals pobladors de les terres de l'antiga Il·lervània en general–, la novel·la reuneix una àmplia galeria de personatges i comportaments socials marcats, com és costum en gairebé totes les obres d'Andreu Carranza, per aspectes enigmàtics i esotèrics –que algú crític ha associat, sense gaire fonament en aquest cas, al denominat realisme màgic–, aspectes que vénen a significar un tret propi de la narrativa carranziana. Un tret imaginari que junt amb una creixent insistència descriptiva de la geografia i la gent de la Ribera de l'Ebre, individualitzen el conjunt de l'obra literària d'Andreu Carranza de tal manera que sovint és percebuda pels habitants de l'últim tram de la conca de l'Ebre com un retrat ajustat dels seus anhels, de la seua llengua i del seu caràcter col·lectiu.

Retrobament a Poblet

■ Carme Massagué

Els dies 13 i 14 de gener el monestir de Poblet i la vila de Montblanc van acollir la trobada de juntes gestores dels casals Jaume I amb caràcter formatiu i d'intercanvi. A la plaça del monestir ens vam concentrar gent vinguda del País Valencià, de la Franja, de la Catalunya Nord i del Principat de Catalunya. (En concret, de la Franja, hi vam ser gent de Saidí, Fraga, Mequinensa i Calaceit.) Les sessions de treball van tenir lloc a l'antic Hospital de Santa Magdalena de Montblanc i les ponències van ser presentades per responsables d'Acció Cultural (l'entitat impulsora dels casals) i per membres de diferents casals, com els de Sueca, la Malva-rosa, la Serra d'Espadà, Gandia, Lliria i

Alacant. Al vespre, vetllada animada per dolçainers i tabaleters valencians i xerrada d'etnologia gastronòmica a càrrec de Jaume Fàbrega. L'endemà van continuar les ponències, vam fer la visita del monestir i vam celebrar un dinar de germanor a les Borges Blanques que van tancar parlaments dels membres dels futurs casals de Perpinyà i Fraga, i del secretari d'Acció Cultural, Eliseu Climent.

Una de les idees repetida entre els ponents va ser la conveniència de conèixer el territori que inclou el nostre àmbit cultural i la necessitat de fomentar els intercanvis humans i recuperar els referents que ens són comuns als catalanoparlants. En aquest

sentit, se'ns va informar de la política d'agermanaments entre casals i diferents poblacions dels Països Catalans. Les companyes del casal de Fraga vam insistir en l'endarreriment que suposa que la llengua que ens és pròpia encara no tinga estatus d'oficial a casa nostra, malgrat la bona labor que s'està fent des de les classes de català.

La trobada tenia també caràcter simbòlic, ja que Poblet va ser el panteó dels monarques de la Corona d'Aragó, entre els quals Jaume I, que dona nom als casals. El monestir fou fundat per l'orde del Císter a iniciativa del comte Ramon Berenguer IV tot just després de la conquesta de Tortosa, Lleida, Fraga i Mequinensa. Pere el Cerimoniós el conver-

tiria en panteó reial. En l'actualitat n'és l'abat el pare Alegre, fill de Vallobar.

Com a mostra del que vol dir «recuperar els nostres referents culturals», un botó: a l'eixida de les Borges, un indicador quilomètric anuncia «València 333».

SOM D'EIXE MÓN

De què parlem?

■ Francesc Ricart i Orús

De llengua, tothom es veu amb cor de parlar-ne i té arguments per dir-hi la seua; però, de què parlem quan diem que parlem de llengua? M'he fet aquesta pregunta en dues ocasions en pocs dies, la primera en acabar el programa del canal 33, *Àgora*, la nit de Sant Antoni.

Hi participaven Lluís Jou, director general de Política Lingüística de la Generalitat de Catalunya, Albert Bastardas, lingüista de la Universitat de Barcelona, JM. Terricabras, de la Universitat de Girona i Francesc de Carreras, jurista i també professor de la UB. Les intervencions van delimitar dos bàndols, el dels tres primers enfront de Carreras. El trio va argumentar tota l'estona sobre la necessitat de continuar fent coses en favor del català –que és la llengua en perill– des de les lleis, des de l'administració i comptant, sobretot, amb la connivència de la societat; de Carreras, tot i manifestar la quasi coincidència amb els seus contertulis, no s'amagava de dir que la defensa del català ara ja no cal i que no s'ha d'oblidar la realitat sociolingüística de Catalunya i que, en qualsevol cas, cal preocupar-se per tothom i, és clar, també pel castellà a Catalunya. Les intervencions del final, amb emails procedents d'arreu, van estirar les orelles al programa perquè no s'hi havia fet referència ni a les illes, on hi ha una reculada important de la llengua, amb el perill alemany afegit, ni al País Valencià amb tots els problemes coneguts, exci-

tats per la Generalitat valenciana o, si voleu, pel seu malgovern i, per extensió, un va pensar en l'absència en el debat de les nostres comarques ponentines, on les coses de la llengua ens van com ens van.

Dos dies després, una altra notícia m'ha vingut a remoure: la creació de l'Institut Ramon Llull –una mena d'equivalent del Cervantes a la catalana–. La idea és crear una entitat encarregada de projectar a l'exterior la llengua i la cultura catalanes. Veurem en què quedarà. La notícia aixecava acta que només hi havien assistit representants de les administracions de les Illes i del Principat. Els del sud, un altre camí, anaven contra la raó històrica de la unitat de la llengua i es negaven a acudir a aventures diabòliques. Amb tot, els reunits feien constar l'esperança de poder comptar aviat amb valencians i aragonesos.

Les dues notícies ens recorden les dificultats per treballar de manera conjunta pel català i, en canvi, evidencien la unanimitat dels qui estan en contra de la unitat d'acció per la llengua. D'aquests, uns esgrimeixen que preocupar-se pel català és una exageració estranya –«voleu dir que no us passeu molt»– i d'altres que treballar conjuntament per la llengua comuna és perillós; el cert és que ho tenim magre per avançar en l'ús normal del català sense fer coses en el seu favor. I com es fa, això? Em copio una idea del professor Josep Murgades: Una voluntat política que, si és que existeix, ha de ser conscient que normalitzar el català dins l'àmbit lingüístic que li és propi significa primer de tota altra cosa desnormalitzar-hi Binèfar l'ús imposat de l'espanyol.

En fi, retiro la pregunta inicial i us en proposo dues de noves: En què pensem quan parlem de llengua?, o bé, en què pensem alguns quan diuen que parlen de llengua?

El cas dels pagesos enverinats

■ Josep Espluga

Com tothom sap, l'actual sistema agrari basat en monocultius d'explotació intensiva, requereix grans quantitats d'agroquímics per al seu funcionament, sobretot pesticides i adobs sintètics. No és ara el moment de fer balanç dels èxits i inconvenients d'aquest model d'agricultura i ramaderia productivista. No acabariem mai. Però sí que nos podem fixar en un aspecte recentment estudiat des del Departament de Sociologia de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB): la percepció dels riscos dels pesticides pels pagesos de diverses comarques de l'àrea de la regió fruitera de Lleida, entre elles la Llitera i el Baix Cinca.

Potser no són gaire coneguts els efectes que els pesticides poden tindre sobre la salut humana. A més a més dels casos d'enverinaments aguts que poden causar la mort, sortosament poc freqüents, els nostres pagesos estan habitualment exposats a tot un seguit d'enverinaments crònics que donen lloc a símptomes com els següents: ànsies, mals de cap, rinitis, pèrdua de memòria i de capacitats intel·lectuals, alteracions i tumors en diverses vísceres (fetge, melsa, ronyó, pàncrees), al·lèrgies i asma, així com reducció de fertilitat en homes i increment d'avortaments espontanis en dones.

L'estudi de la UAB constata que els pagesos de les nostres comarques són conscients d'alguns d'aquests danys, sobretot de les intoxicacions agudes que requereixen hospitalització immediata, així com de les cada vegada més nombroses al·lèrgies que molts d'ells ja pateixen. Però l'estudi també mostra que la major part dels

pagesos no atorguen gaire importància a altres símptomes que habitualment pateixen durant l'aplicació dels pesticides, com la rinitis (que es reflecteix en una caiguda continuada de moc), el mal de cap, les ànsies o vòmits, els dolors abdominals, etcètera. Curiosament, tots aquests símptomes els consideren dins la «normalitat» de la feina de sulfatar. Així, per exemple, José, un pagès de Tamarit de Llitera diu «No, no, no he notat mai res. I mira que n'he tirat, de líquids, perquè porto des dels vint anys sulfatant... i no he tingut mai cap problema», però després el mateix José afirma «bons no ho deuen ser, suposo jo, però no ho sé... jo l'únic que sé és que segons quins productes me fan anar molt lo nas, mucositats i tot això». És a dir, es veu com una cosa normal el tindre aquests símptomes, que la bibliografia especialitzada consideraria com a clars indicis d'enverinament.

Però malgrat aquesta baixa percepció de risc, l'estudi mostra que els mateixos page-

sos pensen que s'està fent un ús excessiu dels pesticides i sostenen que si poguessen els eliminarien. Sulfatar és, d'entre totes les feines que fan, la que menys agrada a tots els pagesos entrevistats. Tal i com diu Sisco, pagès d'Alcampell, «Jo, anar a sulfatar per un altre, no hi aniria... Penso que per a perdre la salut només es pot perdre per un mateix, no per un altre. I me penso que els sulfats en si no són bons. No pot passar res, però pot passar qualsevol cosa. És un risc».

Però més enllà dels possibles riscos a la seua salut, la seua queixa fonamental gira al voltant de la gran dependència que tenen d'aquests productes. No els agrada manipular-los, però al mateix temps veuen que no poden deixar d'usar-los. Com afirma Ramon, pagès d'Albelda, «És que estàs enganxat. És que no té sentit, home, no veus que necessites una mà de productes que és impressionant, perquè no acabes, no acabes... I és molt difícil canviar... I s'hauria de fer...»

I és que cal tindre clar que no tota la responsabilitat és d'ells, ja que es veuen forçats a produir per a un mercat que no es fixa tant en les qualitats saludables dels productes, sinó en la quantitat i la mida dels fruits i en el seu aspecte visual. Això és viscut amb pesar pels nostres pagesos. Tal i com afirma Sisco «Jo, la forma que voldria fer és que no calgués sulfatar. Però no pots fer-ho perquè estem a un mercat que si no hi portes els productes sans i llimpios i majos i tot, pues no són comercials. I avui en dia si no pots vendre no pots fer cap quarto».

En definitiva, els pagesos de les nostres comarques és troben atrapats entre la indiferència de les administracions públiques, la impunitat dels fabricants d'agroquímics, i un mercat que els exigeix productes barats i visualment impecables. Ara per ara, no els queda altra eixida que continuar amb una perillosa i poc saludable fugida endavant. Potser si els consumidors algun dia exigís-sim aliments més sans...

INSTITUT
D'ESTUDIS
ILERDENCs

Fundació Pública de la Diputació de Lleida